

סוריה – לאן?

מאמרו של רס"ן עופר שמואלי ("הדוקטרינה הצבאית הסורית בעידן הנשיא בשאר אסד", מערכות 406, אפריל 2006) הוא חשוב, משום שהוא מזכיר לנו שיש לנו עוד שכנים חוץ מהפלסטינים והאיראנים. עם זאת לא ענה שמואלי במאמר על השאלה המרכזית: לאן בעצם מועדות פניה של סוריה: לגיבוש דוקטרינה הגנתית לחלוטין או שמא לגיבוש דוקטרינה הגנתית בעלת יכולת התקפית לא מבוטלת?

דני שירץ

הערביות. אני סבור כי הכוונה של רס"ן שמואלי הייתה לכך שסוריה היא מדינה המבצרת את מוסדותיה, אך בכך אין שום חידוש. ראוי לציין כי אצל עיראק של סדאם חוסיין – בניגוד למה שקורה בסוריה – היה ניסיון מעניין לבנות מדינת לאום, אך התהליך הזה נקטע. רס"ן שמואלי שגה אפוא בסוגיה הזאת, אך להערכתי מדובר בפליטת קולמוס.

המיעוט הכורדי הוא אירידינטי?

סימני שאלה מעוררת גם הקביעה שלפיה נגד שלטונו של בשאר אסד פועלים כיום כמה גורמי אופוזיציה, ובהם מיעוטים אתניים "דוגמת הכורדים שעוררו מהומות חמורות במרס 2004".² אומנם נכון הדבר כי היו מהומות קשות בצפון סוריה שהכורדים אחראים להן, אך מכאן ועד הקביעה הנחרצת והגורפת כי מדובר בגוף אופוזיציה או בכמה גופי אופוזיציה כורדיים שהם עוינים וחתרניים – המרחק רב.

רצוי היה לדעתי לעיין ביתר עומק בסוגיה הכורדית בסוריה. מדובר במהומות שנובעות מבעיות סוציו-אקונומיות חמורות, כולל, למשל, אי-מתן אזרחות סורית מלאה ליותר מ-200 אלף כורדים, קיפוח כלכלי ודיכוי תרבותי מתמשך שהם פרי מדיניות ממשלתית מכוונת משנות ה-60 של המאה הקודמת.

שהסורים פירשו אותם ויישמו אותם. קשה להבין את השינויים הדוקטרינריים שהנהיג בשאר אסד בלי להבין תחילה מה הייתה נקודת המוצא שלו. כן חסר במאמר של שמואלי הסבר או דיון בעצם המונח דוקטרינה וכיצד הוא

יש לברך את הכותב על עיסוקו בנושא מאוד לא אופנתי ועל כך שהואיל להזכיר לנו כי בגבולנו הצפוני שוכנת מדינה בעלת היקף כוחות בלתי מבוטל, ואשר טרם זנחה את אופציית המלחמה

נתפס בסוריה היום, שכן הרושם המתקבל מהמידע המובא במאמר הוא שמדובר יותר בדירקטיבות מאשר בדוקטרינה.

מדינת לאום?

בניגוד לכותב המאמר אינני סבור כלל כי סוריה היא מדינת לאום.¹ יתרה מכך, לפחות ברמה האידיאולוגית סוריה אינה יכולה להסכים שיגדירו אותה "מדינת לאום", שכן היא עדיין מניפה את נס

במאמרו המרתק ("הדוקטרינה הצבאית הסורית בעידן הנשיא בשאר אסד", מערכות 406) עוסק רס"ן עופר שמואלי בדוקטרינה הסורית העכשווית. יש לברכו על האומץ בפרסום מאמר על נושא כל כך לא אופנתי היום ועל כך שהואיל להזכיר לנו כי בגבולנו הצפוני שוכנת מדינה בעלת היקף כוחות בלתי מבוטל, ואשר טרם זנחה את אופציית המלחמה למרות סדרה של מאורעות שהתרחשו בשנים האחרונות ושהרעו את מצבה האסטרטגי.

במסגרת תגובה שהיא מטבעה קצרה מזאת של מאמר אתקשה להגיב על מכלול הנקודות שהועלו במאמר, ולפיכך אאלץ להתמקד בכמה מהן שלדעתי הן החשובות ביותר.

סוגיית הדוקטרינה

מאמרו של שמואלי דן באריכות בדוקטרינה של בשאר אל-אסד, אך אינו כולל דיון בדוקטרינה של חאפז אל-אסד. היה מקום לדעתי להסביר – ולו ממעוף הציפור – את דוקטרינת האיזון האסטרטגי של אסד האב וכן את עקרונות הדוקטרינה הסובייטית כפי

היסטוריון צבאי ומזרחן

הדוקטרינה שאותה מכנה שמואלי "מספיקות הגנתית", היא היכולת לגרום אבדות בלתי נסבלות לישראל כדי שתחשוב פעמיים לפני שהיא תוקפת את סוריה

"מספיקות הגנתית"

מדבריו המעורפלים למדי של בשאר אסד ושל בכירים סורים נוספים (המצוטטים בעמ' 7 במאמר) הסיק רס"ן שמואלי את התהליך שממנו באה לעולם הדוקטרינה הסורית הנוכחית. הדוקטרינה הזאת, שאותה מכנה שמואלי "מספיקות הגנתית", היא היכולת לגרום אבדות בלתי נסבלות לישראל כדי שתחשוב פעמיים לפני שהיא תוקפת את סוריה. שמואלי קובע שמדובר בדוקטרינה הגנתית בעיקרה, שיש לה זיקה מאוד מוגבלת למבצעים התקפיים, בעיקר באזורי הגבול. לדעתי לא מדובר בדוקטרינה הגנתית, אלא בדוקטרינה של התקפה מוגבלת המתאימה לשינויים שעבר צבא סוריה ושמוצגים במאמר: רכש מסיבי של טילי קרקע-קרקע ורקטות ארוכות טווח, תגבור והעצמה של כוחות הנ"מ, רכש טילים מונחים מתקדמים נגד טנקים

הן על יכולת להגיב במהירות על כל ניסיון לערער את השקט והן על חדירה מודיעינית יעילה למדי בקרב המיעוט

ראוי לציין כי העקרונות הדוקטרינריים שהוצגו במאמר דומים להפליא לדוקטרינה שאימצו לעצמם המצרים באוקטובר 1973

הכורדי. מכך ניתן להסיק שהמשטר בסוריה אכן רואה בכורדים בעיה, אך גם שיש לו יכולות מגוונות להתמודד עימה. יתר על כן, המשטר הפגין ביטחון עצמי רב בכך שהוא שיחרר את רוב העצורים לאחר ימי מעצר ספורים.

הגם שסביר להניח שרגשות אירידנטיים קיימים בקרב הכורדים בסוריה, חובה גם לשאול בקרב מי מהכורדים קיימים הרגשות האלה: אינטלקטואלים? מנהיגי שבטים? יש גם לברר אם מדובר ברגשות שצמחו באופן עצמאי בקרב הכורדים בסוריה, או שמא קיימת השפעה מכורדיסטן העיראקית. על כך אין תשובה במאמר.³

דרך אגב, המהומות חשפו נקודה אירונית מעניינת: ב-2002 היה בשאר הנשיא הסורי הראשון שערך ביקור באזורים המאוכלסים בכורדים במדינה. אין ספק שהביקור הזה נועד לאותת לכורדים כי בעייתם מוכרת וידועה לצמרת בסוריה וכי זו תפעל כמיטב יכולתה כדי לטפל בה.

ועוד הערה: התגובה הנחרצת של כוחות הביטחון הסוריים – המשטרה, הצבא ושירותי הביטחון – מעידה לדעתי

בכמויות גדולות ("מאטיס" ו"קורנט") ועוד.

ראוי לציין כי העקרונות הדוקטרינריים שהוצגו במאמר דומים להפליא – בחלקם לפחות – לדוקטרינה שאימצו לעצמם המצרים באוקטובר 1973: התקפה מוגבלת שנועדה "להקיז את דמה של ישראל על-ידי גרימת מקסימום אבדות בנפש ובחומר".⁴

כזכור גם צבא מצרים הגדיל את יכולות הנ"ט והנ"מ שלו לקראת המלחמה. סוריה של היום אף הרחיקה לכת ורכשה גם את היכולת לבצע ירי מסיבי – בחלקו מדויק מאוד – לטווחים ארוכים. גם במאמר עצמו מצוין במפורש כי ניתן דגש בצבא סוריה למערכי האש וכן למערכי הקומנדו והחי"ר שהם – ממש כמו השריון – מערכים התקפיים מובהקים.⁵ אין ספק כי לדעת הסורים יתרונותיה הצבאיים של ישראל מתקזזים הן עקב יכולתם להעביר את המלחמה לשטח האויב באמצעות נשק ארוך טווח ובאמצעות שליחי טרור למיניהם דוגמת הג'יהאד האסלאמי וחזבאללה.⁶

היכולות האלה ואימוץ העיקרון של ההתקפה המוגבלת בדומה למה שעשו המצרים ב-1973 עלולים להביא את סוריה לאמץ את הרעיון של יציאה למלחמה כדי להשיג הישג מוגבל ביבשה.

ההכרעה

בסיום המאמר מתפלמס שמואלי עם ברק רובינשטיין בסוגיית ההכרעה. לטענת שמואלי הדוקטרינה הסורית הנוכחית כלל אינה עוסקת בהכרעה. את מסקנתו הוא מבסס על ניתוח טקסונומי ועל האונטולוגיה הארגונית (באמצעות ההתבטאויות הפומביות). למרות ההיגיון שבדברי שמואלי יש להזכיר כי הוא עצמו כתב בעמ' 12 כי אחד מעקרונות הדוקטרינה הצבאית העדכנית של סוריה גורס כי "על סוריה להגיע למצב שבו תוכל להכתיב את מצב הסיום של כל מערכה צבאית, דהיינו להגיע למצב שבו כל עימות מסתיים בתנאים הנוחים והמתאימים ביותר לאינטרס הסורי". זוהי בדיוק ההגדרה של הכרעה. עם זאת "להגנתו" של שמואלי יש לומר כי גם להכרעה יש מגוון צבעים: מהכרעה מוחצת וחד-משמעית הכרוכה בהרס מוחלט של צבא

האויב ושל תשתיות ארצו ואף בכיבושה המלא ועד לניסוח הרך והמעורפל משהו שצוין לעיל.

הערה מתודולוגית: ניתוח טקסונומי – חשוב ככל שיהיה – אינו אלא כלי ניתוח אחד מיני רבים, ולדעתי הוא דומה למדל⁷. היה רצוי גם לבחון את הפרסומים הגלויים על תרגילי הצבא הסורי בחתכים מגוונים – מתווה, פעילות וכו' – כמו גם פרסומים של דרגי ביניים סוריים על התרגילים האלה. בכך הייתה

למרות הגיבוש היפה שעשה רס"ן שמואלי עדיין קיימת תחושה של חוסר - בעיקר בשאלה לאן בעצם מועדות פניה של סוריה

היריעה מתרחבת ללא ספק ומועשרת, וסביר להניח שהמסקנות היו יותר מחודדות.

סיכום

מאמרו של שמואלי (כמו גם מאמרו של ברק רובינשטיין⁸) הוא, כאמור, שינוי מרענן ב"נוף" המאמרים השגרתי ב"מערכות", שכמעט אינו עוסק במתרחש בצבאות של מדינות ערב הקרובות והרחוקות, ואכן הגיע הזמן אולי שב"מערכות" ישימו יותר דגש על הצבאות האלה ש"נעלמו" כמעט מהעין לאור העיסוק האינטנסיבי בלחימה בפלסטינים, בטרור ובסוגיית הגרעין האיראני.

המאמר מצליח לשרטט – עם כל ההסתייגויות שהבעתי לעיל – את תהליך בניית הדוקטרינה הסורית העכשווית, הגם שלא ניתן מענה חד-משמעי לשאלה אם מדובר בדוקטרינה או בשורה של דירקטיבות הקשורות ביניהן בקשר רופף למדי. יתרה מזאת, בין השיטין מבצצת גם הדינמיות המחשבתית הסורית ויכולתה להסתגל ולשנות את המענים לאיומים המגוונים על סוריה (לפי השקפתה של הצמרת הסורית, כמובן) – איומים שהם גם פנימיים וגם חיצוניים.

עם זאת ברור כי רב הנסתר במאמר על הגלוי, ולמרות הגיבוש היפה שעשה רס"ן שמואלי עדיין קיימת תחושה של חוסר – בעיקר בשאלה לאן בעצם מועדות פניה של סוריה: לגיבוש דוקטרינה הגנתית לחלוטין או שמא לגיבוש דוקטרינה הגנתית בעלת יכולת התקפית לא מבוטלת. דווקא הרכש של צבא סוריה מדגיש את התהייה, שכן הציד הנרכש הוא דואלי ויכול לשמש להגנה ולהתקפה כאחת.

אשר לאיום הכורדי על המשטר – נראה לי כי המחבר הרחיק לכת מאוד והיה מוטב אילו הוסיף ביטויים המרסנים במעט את הראייה החד-צדדית כמעט שהביע במאמר. ולמרות הכל, מדובר לדעתי במאמר מעניין וחשוב, ואני מקווה שהוא יעודד ויכוח בנוגע למדיניות הצבאית ולדוקטרינה של שכנתנו מצפון.

הערות

1. ראו: עופר שמואלי, "הדוקטרינה הצבאית הסורית בעידן הנשיא בשאר אסד", **מערכות** 406, אפריל 2006, עמ' 5.
2. **שם**, עמ' 4.
3. Gary C. Gambill, "The Kurdish Reawakening in Syria," http://www.meib.org/articles/0404_s1.htm כן ראו: Nicholas Blanford, "Kurdish Hopes Rise, Spark Riots" <http://www.csmonitor.com/2004/0317/p01s04-wome.html>.
4. גמאל חמאד, **אל-מעאריכ אל-חריביה עלא אל-ג'בה אל-מצריה**, אל-קאהרה, איזוהרא ללאעלאם אל-ערבי, 1989, עמ' 81.
5. **שמואלי**, עמ' 10. דרך אגב, אשר לקיצוץ במשך שירות החובה – לצערי אין מענה במאמר מדוע בוצע הקיצוץ. יחד עם זאת יש לזכור כי בצבא סוריה נהוג גם לעכב שחרור חיילים מסדיר, כך שיש כאן איזון מסוים בנזק שייגרם מקיצוץ משך השירות. מכל מקום יש ללא ספק גם מקום לבדוק האם הקיצוץ אכן מבוצע בפועל.
6. **שם**, עמ' 11.
7. מדל"ת – מודיעין ללא תוכן. הכוונה היא, למשל, לנתונים על נפח של תעבורה אלחוטית. גם אם התוכן של התעבורה אינו ידוע לנו, הרי עצם העלייה בנפח עשויה ללמד אותנו משהו.
8. ברק רובינשטיין, "הדוקטרינה הצבאית של סוריה והאמצעים למימושה", **מערכות** 399, פברואר 2005.

